պէտք է նոյն յաւիտենական անմոռաց յիշատակի համար կենդանի արձաններ կանգնեցնի, և նոցա անունները խոշոր տառերով արձանագրի Հայոց ապագայ պատմութեան մէջ:

Կաւոնս

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 28 յուլիսի

Կարդալով ձեր պատուական լրագրում Վանից ստացած վերջին թղթակցութիւնները, որտեղ յայտնում են, որ սովը դեռ շարունակվում է և բնակիչները կարօտ են շուտափոյթ օգնութեան, յուլիսի 28-ին, գերեզման օրհնէքին բացեցի ստորագրութիւն յօգուտ Վանայ սովալլուկներին: Ժողովուրդը մեծ յօժարութեամբ տալիս էր իր կոպէկները, երբ գործի սկզբում Թիֆլիսի հաստափորներից մէկը անխախտ պահպանելով «կուշտը սովածին մանր կը բրթի» առածը, սկսեց հայհոյանքով արգելել ինձ շարունակելու այդ սուրբ գործը: Ուղարկելով ձեզ այդ մի քանի րոպէներում հաւաքված 5 րուբլի 40 կոպէկը նուիրատուաց ցուցակի հետ հասցնելու ըստ պատկանելոյն, խնդրեմ ընդ սմին թոյլ տալ ինձ՝ յայտնելու վերոյիշեալ հաստափորին ժողովրդեան խորին զզւանքը և ատելութիւնը:

Ահա նուիրատուաց ցուցակը: Գրիգոր Շահնազարեանց 1 ր., Մ. Սալամբեկեանց 1 ր., Ն. Նիկողոսեանց 1 ր., Մի ոմն 40 կ., Աղէքսանդր Գասպարեանց 30 կ., Պետրոս Յակոբեան 20 կ., Գուլիխանեանց 20 կ., Սարիբէկ Խարազեանց 15 կ., Կէկէլ Կուպցիով 80 կ., Մի քանի անձինք 25 կ., Մի ոմն 5 կ., Մի մշակ 5 կ.: Ընդամենը 5 ր. 40 կ.:

Գրիգոր Սարումեանց

ՆԱՄԱԿ Դ.ԶԼԱՐԻՑ

—

Յուլիսի 14

Մենք՝ Դ.զլարի մանկահասակ քոյրերս և եղբարքս շատ անգամ լսելով մեր ծնողներից օրագրական թերթով հրատարակված Հայաստանի սովալլուկների մասին, պարտք համարեցինք մեզ՝ հանգանակութիւն անել մեր հասակակիցների մէջ յօգուտ սովատանջ վանեցի երեխանց, որը յաջողեցաւ մեզ փոքր միջոցում իրագործելու: Եւ ահաւասիկ ժողովեալ գումարի հետ, որ է քսան և մի րուբլ 25 կոպէկ, ստորագրութեան ցուցակը ուղարկում ենք, փոստայի ծախքը՝ որ է քսան և հինգ կոպէկ 'ի բաց հանելով. և ընդ սմին կը խնդրենք խմբագրութեանդ տնօրէնութիւնը: Ցուցակ անուանց ընծայօղաց յօգուտ սովատանջ վանեցի երեխանց: Մովսէս Իզմիրեանց 1 ր., Շուշանիկ Կորանտիլեանց 1 ր., Վառվառայ Կորանտիլեանց 30 կ., Մարիամ Գորգիեանց 12 կ., Նունեայ Մեգրաբեանց 1 ր., Շուշանիկ Մեգրաբեանց 50 կ., Առաքել Մեգրաբեանց 50 կ., Եղիսաբէթ Մոլթանեան 2 ր., Ովսաննայ Մոլթանեանց 2 ր., Շուշանիկ Մոլթանեանց 30 կ., Հեղինէ Մոլթանեանց 30 կ., Հայրապետ Մոլթանեանց 40 կ., Օվսաննայ Օզանեանց 1 ր., Աննայ Օզանեանց 1 ր., Շուշանիկ Օզանեանց 50 կ., Յովհաննէս Օզանեան 50 կ., Մարիամ Ամբարդանեանց 50 կ., Գէորգ Ամբարդանեանց 50 կ., Հեղինէ Ղամբարեանց 50 կ., Մինաս Ղամբարեանց 50 կ., Գէորգ Թանդոյեանց 60 կ., Շուշանիկ Թանդոյեանց 50 կ., Բօզայ Թանդոյեանց 13 կ., Ովսաննայ Խօջայեանց 1 ր., Կարապետ Խօջայեանց 1 ր., Ովսաննայ Խահակեանց 50 կ., Մարգարիտ Խահակեանց 50 կ., Նունեայ Իզմիրեանց 60 կ., Շուշանիկ Սուլխանեանց 1 ր., Հռիփսիմէ Իզմիրեանց 1 ր., Գումարն է 21 ր. 25 կ.:

Հռիփսիմէ Իզմիրեանց, Շուշանիկ Ուլուխանեանց

ՆԱՄԱԿ Ղ.ԱԶԱԽԻՑ

—

Օգոստոսի 10-ին

Պէտք է ասած, որ այս տարվայ «Մշակի» թերթերը կարդալով, իւրաքանչիւր հայ՝ ամենայն քայլում հանդիպում է մի չափազանց տըխուր և սարսափելի երևոյթի, որ ծանր տպաւորութիւն է թողնում մարդու վրա, երբ նա լսում է թէ մարդկային կեանքի գոյութեան ամենաառաջին պիտոյքներից մինը, այն է հացը սպառել է Հայաստանի խորքերում ու մեր հարազատ վանեցի եղբայրները ոչ մի միջոց չը գտնելով իրանց գերդաստանի կենսական պիտոյքը հայթայթելու, օգնութիւն են խնդրում մեր կովկասեցի եղբայրներից:

Այս գոյժը տարածվելով Կովկասի ամեն անկիւնում, այնպիսի մեծ զարկ տուեց հայ ու շատ անգամ օտար երիտասարդութեանը դէպի մեր հայ սովալլուկ եղբայրները, որ մէկ կողմից առաջնորդողների աշխատասիրութեամբ, շատ թէ քիչ մարդասիրաբար ձգեցին և ձգում են իրանց լումաները սովատանջների «փրկարար գանձանակի» մէջ:

Ստորագրութիւններ են բացվում միշտ քաղաքներում և գիւղօրայքում, բայց գրեթէ չենք տեսնում մի ստորագրութիւն Ղ.ազախի բազմամարդ գիւղերից, ինչպիսիք են—Քարվանսարա, Ղ.արադաղ (Սևքար), Հաղայճուր, Կօթի գիւղ, Կօշբ, այսպէս և ուրիշ շատ գիւղերից: Այս անտարբերութեան ու սառնասրտութեան պատճառն այն է, որ այս գաւառում չը կան բարի գործողներ, ազգաշահ առաջնորդներ, ազգի ցաւերը թեթևացնող աշխատող հոգևոր հայրեր: Բոլորեքեանք (ի հարկէ շատ քիչ բացառութեամբ) անգութ ու անխիղճ են դէպի չքաւորները: Նոքա, որոնք փոքր ինչ կարողութիւն ունեն, աշխատում են միշտ չքաւորներին ճնշել և չնչին վարձով մշակեցնել: Գափելով, գըզելով սրանից նրանից, իրանց քսակները ու գիւղական արկղիկներն են լցնում: Ի՞նչ փոյթ այդպիսի անձանց թէ վանեցին հացի տեղ գէթ Այգէստանի այգիներում արմատներ էլ չէ գըտնում իր սպառնացող սովի առաջը առնելու: Ի՞նչ փոյթ նոցա թէ վանեցիների մատաղ որդիքը գոհ են գնում անգութ սովին, քանի որ նոցա մէջ ազգասիրական և եղբայրասիրական զգացմունքը բթացած է:

Մի խօսքով, սիրելի ընթերցող, մեր կողմերում ինչ տեսակ անգթութիւն, չարագործութիւն ասես, որ չէ գործվում, ինչ տեսակ խաբեբայութիւն և մարդասպանութիւն ասես, որ չէ գործվում, մանաւանդ մարդասպանութիւնը աւելի առաջ է գնացած: Օր. Դիլիջանում մօտերքումս Ղազախի գաւառի բժիշկ Մարտիրոս Եարալեանցին սպանեցին: Այս երիտասարդը գիշերը ժամը 11-ն կլուբից վերադառնում է իր սեփական տունը, մոմը վառում է և նստում է սեղանի առաջը, սկսում է մէկի համար վկայական գրել. գրելու ժամանակ քսան ոտնաչափ հեռաւորութեամբ մի խանութի տանիքից չարագործը արձակում է հրացանը երիտասարդ բժշկի վրա, որի ուղեղը ցրվում է գնդակից: Յայտնի չէ, թէ ով է. տեղական պօլիցիան փնտռում է չարագործին:

Ս. Ց.

ՆԱՄԱԿ ԲԱՐՖՐՈՒՇԻՑ

—

Մայիսի 28-ին

Մեր Բարֆրուշի փոքրաթիւ հայ վաճառականները, ինչպէս ամեն անգամ, յետ չեն մնացած ազգօգուտ գործերում, և առանց խնայելու ամենայն մարդ իր կարեաց չափ նուիրած է, այս անգամ ևս սրբազան պարտաւորութիւն համարելով իրանց Վանայ սովատանջ եղբայրների և քոյրերի քաղց և ծարաւը յագեցնելու, չեն զլանում գցելու իրանց լուման ազգային գանձանակի մէջ: Այս միտքը մեզանում վաղուց էր ծագած, բայց սպասում էինք յաջող դիպուածի: Այս մասին պէտք է յայտնենք մեր խորին շնորհակալութիւնը պ. Մնացական Առաքելեանցին, որ առաջինն եղաւ այս նուիրատւութիւնը ժողովելու ձեռնարկող, և իր կողմից ոչինչ ջանք չէ խնայած: Չէ կարելի ևս շնորհակալ չը լինել և միւս պարոններից, որոնք առատաբար նուիրել են: Ժողովված դրամը պարսից ղրան փող է: Այսօր ուղարկեցինք Բագու պ. Յովհաննէս Վարձիգուլեանցին, որ թղթադրամի փոխարինելով ձեզ ուղարկի: Ընդ սմին ստացէք և ստորագրողների ցուցակը: Միրզա Աֆտանդիլեանց 100 ղրան, Միրզա Ֆարաջ խան պարսիկ «մաքսապետ» 70 ղ., Մկրտիչ Յակոբեանց 100 ղ., Մուսիօ Վասիլի Դուսիս յոյն 100 ղ., Եղբարք Տէր-Օհանեանք 100 ղ., Յակոբ Ղ.արախանեանց գործակատար Ասրի բէկ Մուքայէլեանցի 80 ղ., Գէորգ Բաղդիանց 50 ղ., Գէորգ Արեանց 30 ղ., Մնացական Առաքելեանց 150 ղ., Սարգիս Յօհաննէսեանց 15 ղ., Թադէոս Աֆտանդիլեանց 20 ղ., Աղաջան մահտեսի Անանեանց 19 ղ., Միխայէլ Նախումեանց 25 ղ., Գրիգոր Բալաջեանց 20 ղ., Համբարձում Նազարբէկեանց 25 ղ., տիկին Նազլու Աֆտանտիլեանց և իր որդիք 30 ղ., Ջավահիր փանեանց 5 ղ., Ջումրուխտ փանիանց 20 ղ., Սոփիայ փանեանց 12 ղ., Առաքել փանեանց և իր որդիք 50 ղ., Պարոն Մաղաքեայ Բէկլարեանց 18 ղ., Ներսէս Բալասանեանց 5 ղ., Յօհաննէս Ջօրաբէկեանց 40 ղ., Վառվառա Ջօրաբէկեանց 20 ղ., գումարն է 1105 ղրան, այսինքն 416 րուբլ:

Պարոն Օսէպ Վասիլիչ, և տիկին Մարիայ Իվանովնեան 20 ղ., Վալենտին Իվանով 10 ղ., օրիորդ Ելենա Աբակումովա 2 ղ. 50 կ., պարոն Մարգարայ Գորգեանց 10 ղ., Միրզա Ահմադ պարսիկ 3 ղ., Միր Բամբայ պարսիկ 2 ղ., 50 կ., ընդամենն է 1153: Դ. փանեանց

Յարգոյ խմբագիր, այս 1153 ղրան ծախեցինք ռուսաց դրամի որ է 416 րուբլի. այս փողն ստացէք Տէր-Ալէքսանեանցից մէկ փոխանակագրով:

Յովհաննէս Վարձիգուլեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Օրիորդ Տէր-Մովսիսեան, որ Կիշինեվից է եկել մեզ մօտ, և որ ցանկանում է դասատւութիւն անել մեր ազգային դպրոցներում, խնդրում է մեզ յայտնել որ փոխել է իր բնակարանը: Այժմ նրա հասցէն այս է. Սերեբրիաննի Րեադ, Օքսեվի տանը, № 24, Վարնազովի ծխախոտի գործարանի հանդէպ:

—

ԹԻՖԼԻՍԻ Վանքի մայր-եկեղեցու աւագ քահանայ Տէր-Յովհաննէս Տէր-Պօղոսեան Սարգսեանց յանձնեց «Մշակ» լրագրի խմբագրութեանը 50 րուբլ յօգուտ Կ. Պօլսի «Արարատեան» կամ «Միացեալ» ընկերութեան ի յիշատակ իր հանգուցեալ որդու Գէորգի:

—

Յիշեցնում ենք մեր ընթերցողներին, որ չորեքշաբթի օր, օգոստոսի 20-ին, տրվելու է Արծրունու թատրոնում մի հայոց ներկայացում յօգուտ մի հայ օրիորդի, որ պատրաստվում է բժշկական ուսում ստանալ Ս. Պետերբուրգում: Յոյս ունենք որ մեր մի քանի անգամ արած հրաւէրը արձագանք կը գտնի մեր հասարակութեան մէջ:

—

«Մշակի» բաժանորդագրութիւնը այս տարի շատ լաւ է գնում: Մենք ունենք արդէն հազար բաժանորդից աւելի: Ստորագրութիւնը դարձեալ շարունակվում է: Վեց ամսով «Մշակին» գրվել ցանկացողը պէտք է վճարի 6 րուբլ, հինգ ամսով գրվողը, այսինքն օգոստոսից մինչև յունվար ամիսը եկող տարվայ, պէտք է վճարի 5 րուբլ, չորս ամսով, այսինքն սեպտեմբերից, 4 րուբլ և այլն:

—

ԿԱՐՍԻՑ մեզ գրում են, թէ տեղային հասարակութիւնը խիստ անտարբեր է դէպի իր դպրոցների յառաջադիմութիւնը և նրանց բարեկարգութիւնը: Այս պատճառով սրբազան Ալուանեանցի բոլոր ջանքերը դպրոցների բարեկարգութեան մասին ցանկացած արդիւնքը չեն տալիս: Ժողովուրդը և մանաւանդ հասարակութեան առաջաւոր անձինքը չեն աջակցում սրբազանի աշխատութիւններին, իսկ երիտասարդութիւնը դեռ շատ թոյլ է:

—

Մեզ հաղորդում են, որ յուլիսի 25-ին առաւօտեան տասն ժամին, մի մանկահասակ օրիորդ Թիֆլիսի բաղնիքներում վարձում է առանձին նոմեր լողանալու համար: Բաղնիքպանները նկատ-

---

մի առանձին ներգործութիւն չէ ունեցել, վերջապէս եթէ դուք երկնքից չէք վեր եկել, այլ մեզ պէս մի մարդ էք, նոյն հասարակութեան մէջ մեծացած,—ասացէք, ի սէր Աստուծոյ, դուք հասկանում էք, թէ ինչ էք պահանջում: Դուք բարձում էք մեր հայրերի վզին բարձր մանկավարժական պարտականութիւն, բայց ասացէք խնդրեմ, եթէ դուք մի որ և է հասկացողութիւն ունէք ձեր հրահանգների մէջ յիշած գիտութիւնների վրա, կարո՞ղ էք արդեօք ցոյց տալ միայն մի հայր մեր հայրերի ամբողջ դասակարգութիւնից, որ կարողանար «անթերի» կերպով աւանդել այդ գիտութիւնները իր զաւակներին. դուք դեռ այնքան խիստ էք, որ պահանջում էք անթերի կերպով աւանդել, ասելով որ այլապէս «հրահանգվողներն որ և է կատարելութեան նշան պիտի չունենան ոչ մի ժամանակ, հետևաբար եթէ ազգն երբէք չը յետադիմէ էլ, դարձեալ յառաջադիմութիւն ամենևին պիտի չունենայ»—բայց ես ձեզ խնդրում եմ ցոյց տալ միայն մի հայր, որ ոչ թէ անթերի, այլ գոնէ թերի կերպով կարողանար մի որ և է խելքը գլխին հասկացողութիւն տար իր զաւակներին այդ գիտութիւնների վրա: Ուրեմն դուք կարծում էք, որ մեր հայրերի դասակարգը, մեր բոլոր ընտանեկան կեանք վայելող գիւղացիները, արհեստաւորները, վաճառականները, ծառայող աստիճանաւորները, ուսուցիչները, լիտերատորները, համալսարանականները յանկարծ Հոգւոյն Սրբոյ ներշնչողութեամբ բոլորովին վերածնել են և այնպիսի գիտնականներ դարձել, որ կարող են աստուածաբանութեան, իրաւաբանութեան, պատմութեան, գրականութեան և բարոյականութեան լեկցիաներ կարդալ.... Էլ ինչ ենք ողբում, ինչ ենք դարդ անում՝ մենք ամենալուսաւոր ազգն ենք աշխարհիս երեսին, մեզնում ամեն մի հայր այնպիսի գիտնական մարդ է, որ կարող ես հէնց փողոցից բռնել և որ համալսարանի կաֆեդրի վրա ուզում ես պպզցնել.... Էլ ինչ ենք անում մենք ուսումնարաններ, համալսարաններ, ճեմարաններ՝ մեզանում քեֆդ ուզածին պէս ո՞ր դուռն ուզում ես ծեծի և պրօֆեսոր Թաթօսը իր ասիստենտ խնամի Ալլահվերդու հետ բղկալով քօշերը հագին, մօլթանի փափախը գլխին բաց կանի իր համալսարանի դուռը և ներս կը հրաւիրի.... Դուք որ այդպիսի կախարդական շնորհք ունէք, որ գաւազանը մի անգամ շարժելով մեր բոլոր հայրերին գիտնական շինեցիք, խոնարհաբար՝ խնդրում եմ կատարել իմ հետևեալ խնդիրը՝ ինչպէս պէտք է, օրինակ, իմ հայրը ինձ աւանդի Ռուսաստանի օրէնսդրութիւնը և նրա «սահմանների և սկզբունքների ճշգութեամբ պահպանութիւնը»....Նա այդտեղ, ձեզ մօտ է, Երևանում—ես իրաւաբան ուսանող եմ, բայց դեռ այնքան հմտութիւն ձեռք չեմ բերել—խնդրեմ, ի սէր Աստուծոյ, մի երկու խօսքով յայտնէք նրան այդ սեկրետը, նա ինձ նամակով կը գրի ու պրծաւ գնաց....էլ ինչ եմ մնում համալսարան, գիժ խօ չեմ զուր տեղը ժամանակ կորցնեմ....

Հանաքը չէն դրած, պ. հեղինակ, գրիչ ձեռք առնելը և այնպէս, քեֆի համար ամեն բան գըրելը ի հարկէ շատ հեշտ է, բայց աւելի յարմար կը լինի իմ կարծիքով առաջուց փոքր ինչ մտածել: Ձեր հիմնական միտքը ոտքից մինչև գլուխ սխալ է: Ոչ մի լուսաւոր ազգի մէջ դուք չէք կարող գտնել, որ հայրերի դասակարգութիւնը այնպիսի մանկավարժական պարտաւորութիւն իր վրա վերցրած լինի, ինչպէս դուք էք ցանկանում: Այդ անկարելի է, ինչ տեսակէտից որ ուզէք նայել հարցի վրա: Չափազանց անհեռատեսութիւն է պահանջել այդ մանաւանդ մեր ազգից, որին լուսաւոր անուանելը մոլորութիւն կը լինէր: Ի՞նչու պահանջենք նրանից անկարելի բան: Աստուածաբանութիւն աւանդելու տեղ, թող մեր հայրերից շատերը կարողանան գոնէ քրիստոնէութեան վսեմ նշանակութիւնը և աւետարանի սկզբունքները հասկանալ, թող գոնէ կարողանան նրանք գրականութիւն և պատմութիւն աւանդելու փոխարէն կարդալ և հասկանալ այնքան, որ աւետարանը նրանց համար Ցիցերոնի ճառերի պէս անմատչելի չը լինի, թող նրանք բարոյականութեան դասեր տալու տեղ դեռ իրանք մէկ մէկու միս չուտեն, չաշխատեն մէկ մէկու ցեխի հետ հաւասարացնել, թող վերջապէս նրանք դեռ կարողանան ըմբռնել կրօնի և ազգութեան սկզբունքների տարբերութիւնը—այդ ամենատարրական ճշմարտութիւնը,—այն ժամանակը ես մենք մեզ բաղդաւոր կարող էինք համարել: Դեռ այդ բաղդաւորութեանը հասնելու համար մեզ հարկաւոր է գոնէ մի դար ևս սպասել, ուր միայն այն իդէալական բաղդաւորութիւնը, որ գտնում է այժմ մեր կեանքի մէջ խորամիտ Կ. Ս.-ը—այդ աստիճանի կատարելութեան հասնելու համար ոչ թէ մեզ խեղճերիս, այլ ամբողջ մարդկութեանը հարկաւոր է սպասել գուցէ հազարաւոր տարիներ....

Վերջացնելով խօսքս դառնում եմ յօդուածի սկզբում բերած մտքերին: Ստեղծել մի նոր, առանձին հայկական քաղաքակրթութիւն մենք անկարող ենք, այդպիսի միտքն անգամ—ամենայիմար անմտութիւն է: Հետևաբար մենք պէտք է բոլորովին անուշադիր թողնենք ամեն մի մղձաւ փիլիսոփայական տրակտատները, որոնց նպատակն է հիմնելու ազգի յառաջադիմութեան գործը զանազան վերացական հիմունքների վրա: Մարդկութիւնը առաջարկում է մեզ այն դարերով պատրաստված քաղաքակրթութիւնը, որի ճառագայթները ճշմարիտ յառաջադիմութեան լոյս են պարգևում հարիւրաւոր ազգերի: Մենք դիմում ենք և պէտք է անդադար դիմենք դէպի այդ համամարդկային քաղաքակրթութիւնը, որի միջոցով միայն կարելի է հասկանալ կեանքի նշանակութիւնը, մարդու ճշմարիտ կոչումը, որի շնորհիւ միայն կարելի է ըմբռնել ամեն մի բարձր, վսեմ և բարոյական սկզբունք:

Ս. Դադեանց

լով, որ օրիորդը սովորականից աւելի ուշացաւ, կտուրի պատուհաններից նայում են, և տեսնում են նա ընկած է աւազանի մօտ, իսկոյն իմացում են տալիս ոստիկանութեանը, որը գալով բաց է անում դուները, գտնում է օրիորդին անձնասպան եղած.

—

ՂՈՒԲԱՑԻՑ մի քանի շուշեցի վաճառականներ շնորհակալութիւն են յայտնում Շուշի քաղաքի բնակիչ մեծապատիւ Մինաս Խուդուդեանցին, նորա այս ձմեռ կատարած բարերարութիւնների համար, որով այս տարւայ թանգութեան ժամանակ թեթևացրեց աղքատ ընտանիքների ապրուստի դժուարութիւնները, թէ իր սեպհական ծախքերով և թէ մի քանի պարոնների հետ բարեգործական նպատակով ժամանակաւոր ընկերութիւններ կազմելով.

—

Մեզ գրում են ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ, որ այս օրերում վախճանվեցաւ Թումբուլ գիւղի բնակիչ Բաղալ Շ. կոստանեանցը, որ թողեց մօտ 30,000 րուբլի հարստութիւն. Հանգուցեալը իր հարստութիւնից կտակել է 5000 ր. Հին-Նախիջևանի հոգևոր դպրոցին, 3000 ր., Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ ուսումնարանին և Էջմիածնի վանքին 100 ր.. Հանգուցեալը յայտնի էր Նախիջևանի գաւառի մէջ, որպէս մի չափազանց հանգիստ և խնայող մարդ, նա իր կեանքում արած է բաւական բարերարութիւններ. Բայց նամակագիրը զարմանք է յայտնում, ինչպէս է պատահել, որ հանգուցեալը իր կտակի մէջ մոռացել է իր բնակված Թումբուլ գիւղի ողորմելի ուսումնարանը.

—

ՂՈՒԲԱՑԻՑ մեզ գրում են, որ երեք թուրքեր մտնելով մի ռուս աղջկայ տուն, սկսում են միմեանց հետ վիճել, որպէս թէ գրաւեն այն աղջկան. վէճը հասնում է կռւի և թուրքերից երկուսը սպանվում են. Կռւի ժամանակ աղջկան էլ վիրաւորում են.

—

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են որ հոգևոր դպրոցի նոր ընտրված հոգաբարձութիւնը խիստ եռանդով և խղճմտաբար աշխատում է. Անցեալ տարի այդ դպրոցում կար մի վարժապետ, պ. Աղամեան, որ ամենալաւ վարժապետներից մէկն էր. Պ. Պռօշեանց նրան հրաժարեցրեց պաշտօնից իր անձնական անհամակրութեան պատճառով. Նոր ընտրված հոգաբարձութիւնը կրկին պաշտօնի հրաւիրեց յիշեալ վարժապետին, բայց յանկարծ Էջմիածնից ստացվում է հրաման պ. Պռօշեանցի թելադրութեամբ յօրինված, որով Հին-Նախիջևանի հոգաբարձութեանը արգելվում է ընդունել իր դպրոցում պ. Աղամեանցին.

—

ԲԱԹՈՒՄԻՑ մեզ գրում են հետևեալը. «Կարդացինք «Մեղու Հայաստանի» լրագրում, որ Բաթումի նահանգից գաղթած աջարցիները նորից վերադառնում են իրանց հայրենիք և որ իբր թէ այդտեղից գաղթողները դադարել են գաղթելուց. Այդ լուրը բոլորովին սուտ է. Ոչ մի ընտանիք մինչև այսօր դեռ չէ վերադարձել. Իսկ եթէ աջարցիները իրանց ընտանիքը Թիւրքիայում թողած վերադառնում են Բաթումի գաւառը աւազակութիւն անելու համար, այդ չէ նշանակում թէ գաղթականները վ ե ր ա դ ա ռ ն ու մ են. Արդէն այդ տեսակ աւազակների մի խումբ իր աւազակութեամբ և մարդասպանութեամբ այնքան սարսափեցրել է ամբողջ գաւառը, որ տէրութեան ծառայողները ճանապարհորդելու ժամանակ իրանց հետ առնում են քսան կամ երեսուն ձիաւորներ. Անուամենայնիւ այդ աւազակներին աջողվել է նորերումս չարագործութիւններ կատարել. Արդվինի գաւառապետի թարգման պ. Ջափարիձէ նորերումս սպանվեցաւ աւազակների ձեռքով, իսկ մի պարոն որ մսի կապալառու է, մերձ ի մահ վիրաւորվեցաւ հրացանի գնդակներով.»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

Լրագիրների մէջ տպված է հետևեալ թղթակցութիւնը Փարիզից:

Գրեվիի այցելութիւնը Շերբուր քաղաքին Ֆրանսիական Հանրապետութեան պատմութեան մի դարձվածը կարող է դառնալ: Այդ այցելութիւնը մի այնպիսի հասարակ ճանապարհորդութիւն չէր, որով պետութիւնների կառավարիչները կամենում են տրամադրել հասարակութեանը յօգուտ որ և է ձեռնարկութեան:

Հրաժարվելով ներկայ գտնվել Շերբուր քաղաքի երկու տօներին ի պատիւ Ֆրանսիական Նաւատորմի, Գրեվի շուտով հասկացաւ, որ ինքը սխալված է: Ոչ ոք չէր կարող նախատեսել ոչ այն ահագին ցոյցերը, որով ժողովուրդը, զօրքերը և նաւատորմը հանդիպեցին բարձր իշխանութեան ներկայացուցիչներին և ոչ այն մեծ ազդեցութիւնը, որ գործեց Գրեվի ամբոխի վրա: Եթէ Շերբուրի տօնին, որ իսկապէս պաշտօնական բնաւորութիւն ունէր, նախագահէր միայն Գամբետտա, Գրեվիի նախագահութեանը վերջ կը դնվէր դեռ ընտրութիւններից առաջ:

Պէտք է նկատել, որ Գամբետտայի վարմունքը Շերբուրի տօների ժամանակ ոչ թէ միայն անբիծ էր, այլ ընդհակառակը ցոյց տուեց նրա բազմակողմանի հանճարի նոր կողմերը: Գամբետտան առաջին անգամ ցոյց տուեց, թէ ինքը, երբ կամենում է, կարող է յետ քաշուել և երկրորդական դեր խաղալ, թէպէտ նրա ահագին ծառայութիւնները և ինքնուրոյն ասպարէզը իրաւունք են տալիս նրան առաջին տեղը բռնել:

Որքան կամենում են ստախօսեն միապետական լրագիրների վարձկան թղթակիցները, բայց Շերբուրի տօների բոլոր անկողմնապահ այցելուները միաբերան հաստատում են, որ Գամբետտայի ներկայութիւնը բոլորովին յետ չէր մղում հանրապետութեան նախագահին: Գրեվին թէ իր արտաքին տեսքով և թէ վարմունքով արժանաւոր կերպով էր պահում իրան: Ամենքը նրան համակրում և յարգում են, հէնց որ նրա հետ գործ են ունենում: Նա բնածին ընդունակութիւն ունի իւրաքանչիւր դէպքին տալ միայն այն, ինչ որ հարկաւոր է: Ոչ մի աւելորդ խօսք և ոչ մի պակասութիւն չէ կարելի գտնել այն բազմաթիւ ճառերի մէջ, որոնցով նա պատասխանեց իրան յարգողներին: Թէ ծովապետի, թէ եպիսկոպոսի, թէ քաղաքագլխի և թէ պատգամաւորի հետ խօսելու ժամանակ իւրաքանչիւրին նա կարողանում է յարմար պատասխան տալ:

Նա մեծ հեղինակութիւն ստացաւ իր գրօսանքներով քաղաքի մէջ, ամբոխով շրջապատված: Ամենից մեծ և անսպասելի տպաւորութիւն Գրեվի գործեց Գամբետտայի վրա: Գամբետտա այժմ նախագահի ամենահաւատարիմ երկրպագու է: Պատգամաւորների ժողովի նախագահը իւրաքանչիւր դէպքից օգուտ էր քաղում Գրեվիին իր յարգանքը և համակրութիւնը յայտնելու համար:

Այդ միակ լաւ տպաւորութիւնը չէ, որ գործեց Շերբուր քաղաքը Գամբետտայի վրա: Ժողովրդական ցոյցերը յարգող մարդիկ չեն կարող ընդդիմանալ ժողովրդական շնորհակալութեան արտայայտութեանը, չեն կարող չը զգալ, որ վերջ ի վերջոյ իրանք պարտական են մնում իր անսահման հաւատարմութիւնը յայտնող հարիւր հազարաւոր ամբոխին: Բաւական է կարդալ Գամբետտայի արտասանած գեղեցիկ ճառերը իմանալու համար, թէ նա ընդհանուր կանոնից բացառութիւն չէ կազմում: Նրա արտասանած ճառերը սրտի խորքից են բղխել:

Պէտք է ցանկանալ որ այդ տպաւորութիւնները չանհետանան քաղաքական մանր ինտրիգների պատճառով: Գամբետտան Շերբուրից աւելի համեստ վերադարձաւ: Գրեվի հասկացաւ, որ նա կարող է մի և նոյն ժամանակ համեստ լինել և պետութեան գլխաւորի դերը խաղալ: Այս երկու հետևանքները բաւական են, որ Շերբուրի տօները բարերար ազդեցութիւն գործեն Ֆրանսիական Հանրապետութեան ապագայի վրա:

Տեղապետ Ժօրեգիբերի հետևեալ ճառով ընդունեց Գրեվիին «Կոլբեր» նաւի վրա:

«Պ. Նախագահ, ես բաղդաւոր եմ, որ կարող եմ մեր ազգային նաւատորմը հիմնողի անունը կրող նաւի վրա ներկայացնել ձեզ Ֆրանսիական նաւատորմի ներկայացուցիչներին: Շնորհակալ եմ այն պատուի համար, որ այսօր դուք մեզ արիք: Դուք այստեղ տեսնում էք այնպիսի մարդկերանց, որոնք հեռու են կուսակցութիւններից և խուլ են դէպի քաղաքական կրքերի հրաւէրքները, որոնք մի միտք, մի ձգտումն, մի բարձր նպատակ ունեն՝ պաշտպանել հանրապետական Ֆրանսիայի դրօշակը, որ հպարտութեամբ տատանվում է մեր նաւերի վրա: Նրանք խորին յարգանքով վերաբերվում են դէպի այն դրօշակը, որ հովանաւորում է ազատութեանը, քաղաքակրթութեանը և մեր թանգագին հայրենիքի պատուին:»

Գրեվի պատասխանեց: «Պ. մինիստր, նաւատորմի հրամանատար և օֆիցերներ: Շնորհակալ եմ այն զգացմունքների համար, որ յայտնեց ինձ մեր նաւատորմը: Ես ուրախութեամբ հանդիպում եմ Ֆրանսիական նաւատորմին, որովհետև կարող եմ յայտնել նրան իմ յարգանքը, շնորհաւորութիւնը, և հաւանութիւնը: Սենատի և պատգամաւորների ժողովի նախագահների ներկայութիւնը ապացուցանում են, որ ես հանրապետութեան բոլոր բարձր աստիճանաւորների զգացմունքներն եմ յայտնում: Դեռ ես շատ բան կայ անելու Ֆրանսիական նաւատորմի համար և հէնց որ մենք կը կարողանանք մեր եկամուտի մի մասը նուիրել նաւատորմին, կառավարութիւնը անյապաղ կանի այդ բանը և երկիրը նրան կը ծափահարէ: Ֆրանսիան իր նաւատորմին և զօրքերին միատեսակ է սիրում: Նրանք երկուսն էլ միատեսակ հարկաւոր են և նա պէտք է նաւատորմի համար նոյնը անէ, ինչ որ արաւ զօրքերի համար: Ֆրանսիան իր նաւատորմը այն դրութեանը պէտք է հասցնէ, որ նա վտանգների և ծանր աշխատանքների չենթարկվի: Մեր նաւաստիները ամենաբարձր քաջութեան են հասել: Նրանք ապացուցին այդ հանգամանքը, երբ մեր տարաբաղդութեան ժամանակ շտապեցին պաշտպանել Ֆրանսիան և մեր զինուորների կարգերում պատերազմում էին անձնազոհութեամբ և քաջութեամբ: Դա Ֆրանսիական նաւատորմի պատմութեան ամենափայլուն էջերից մէկն է: Այդ վարմունքը անջնջելի տառերով դրօշմված է ազգի սրտի վրա:»

Անգլիական կառավարութիւնը ուղարկել էր իր նաւերը ծովային մինիստրի առաջնորդութեամբ, որ ի պատիւ Գրեվիի տուած հացկերոյթին ասաց հետևեալը. «Եթէ առաջ անգլիացին գար Ֆրանսիա և նրա նաւատորմը այսպէս ուժեղ տեսնէր, նա իր կառավարութենից փող կը պահանջէր անգլիական նաւատորմը զինաւորելու համար, որովհետև 50 տարի առաջ այդ երկու նաւատորմները պատերազմում էին: Այժմ հանգամանքները փոխվել են: Անգլիացիները ուրախութեամբ են տեսնում ձեր նաւատորմի զարգանալը: Վաթսուն տարի է, ինչ Ֆրանսիան և Անգլիան չեն պատերազմում միմեանց հետ և այդ հանգամանքը յաւիտենական խաղաղութեան գրաւական է: Մեր կառավարչական հիմնարկութիւնների նմանութիւնն էլ խաղաղութեան մի այլ գրաւական է ներկայացնում: Դրանք թէև ձևով զանազանվում են, բայց նոյն ազատամիտ հիմունքների վրա են հաստատված, որոնք ոյժ են տալիս Ֆրանսիայի և Անգլիայի բարեկամութեանը քաղաքակրթութիւնը փառաւորելու համար:» Այդ հացկերոյթի ժամանակ ամենանշանաւոր տօստը Գամբետտան առաջարկեց ի պատիւ Հանրապետութեան նախագահի:

«Այն ժամանակից, ասաց Գամբետտա, երբ Ֆրանսիան իշխանութիւն տուեց Գրեվիին, նրա անունը խորը տպաւորվեցաւ բոլոր Ֆրանսիացիների սրտերի մէջ և երկրին արած նրա ահագին ծառայութիւնները ըստ արժանոյն գնահատվում են: Երկրի ապահովութեան գրաւականը մենք նրա մէջն ենք տեսնում, որ Գրեվին միշտ ազդում է այն գործերի վրա, որոնք շօշափում են հանրապետական հիմնարկութիւնների հաստատութիւնը և ազգային ոյժերի զարգացումը: Նա Ֆրանսիացի չէ, ով շնորհակալ չէ ամենքից յարգված նախագահ Գրեվիին:»

ԳԱՄԲԵՏՏԱՅԻ ՃԱՌԸ

—

Շերբուրի մէջ ի պատիւ Գամբետտայի տուած հացկերոյթի ժամանակ պատգամաւորների ժողովի նախագահը երկու ճառ արտասանեց, որոնցից, մէկով նա գովում էր Գրեվիին, իսկ միւսով պատասխանեց Շերբուրի պատգամաւորին: Ահա երկրորդ ճառը:

«Ես չափազանց շարժված եմ այն խօսքերով, որ իսկոյն արտասանվեցան և մանաւանդ այն ընդհանուր հաւանութեամբ, որով ընդունվեցան այդ խօսքերը: Ես երբէք չեմ մոռացել, թէ ես ով եմ, որտեղից եմ դուրս եկել և ուր եմ գնում: Ես գիտեմ, որ դուրս եմ եկել աշխատող ժողովրդի ամենայետին կարգերից և ես ամբողջապէս նրան եմ պատկանում: (Ծափահարութիւններ): Ոչ այն խաւար օրերի ժամանակ, որ դուք ինձ յիշեցրիք, ոչ էլ այժմ ես դիկտատուրայի չեմ ձգտում. ես ցանկանում եմ ժողովրդի ծառայ լինել և իմ տեղը ծառայել (ծափահարութիւններ): Այստեղ յիշվեցաւ տանջանքների այն ժամանակամիջոցը, երբ տաս տարի առաջ իմ սրբազան պարտականութիւնը կատարելու համար ես եկայ Շերբուր: Բաղդը մեզ դաւաճանեց, բայց ահա տաս տարի է, ինչ մենք ոչ մի կռւաբար բառ չենք արտասանել: Ժողովրդների պատմութիւնների մէջ րոպէներ են լինում, երբ իրաւունքը ժամանակաւորապէս խաւարվում է, բայց այդ մռայլ րոպէների ժամանակ ժողովրդները իրանք իրանց սեփական իշխանաւորներ պէտք է դառնան և անձնաւորութիւններից չը պէտք է ըսպասեն ազատութիւնը: Նրանք պէտք է ընդունեն հաւատարիմ օգնութիւնը և՝ մերժեն ամեն տեսակ միապետութիւն: Նրանք պէտք է սպասեն համբերութեամբ, հաշտեցնեն բոլոր ձգտումները, պահպանեն իրանց ձեռքերի և զէնքի ազատութիւնը: Իրաւունքը միակ է, որ կարող է տալ ամենամեծ բաւականութիւն. մենք կամ մեր երեխաները կարող ենք յուսալ, որովհետև ապագան բաց է ամենքի համար: (Այս ակնարկութիւնը Ալզաս և Լօտարինգիան Ֆրանսիայի հետ միացնելու մասին ծածկվեցաւ ոգևորված ծափահարութիւններով): Այդ կողմից մեզ արած նախատինքին ես մի խօսքով կը պատասխանեմ: Մի քանի անգամ ասել են, որ մենք կողմնապահ ենք դէպի մեր զօրքերը, դէպի այն զօրքերը, որոնց մէջ գտնվում են ազգային բոլոր մեր ոյժերը, երկրի ամենալաւ արիւնը: Մեզ մեղադրում էին, որ մենք շատ ժամանակ ենք նուիրում պատերազմական արհեստին: Մենք այդ պատերազմի համար չենք անում. այդ կիրքը մեզ ներշնչված է անհրաժեշտութեամբ բարձրացնել Ֆրանսիան, որ ընկած է, և տալ նրան իր վայել տեղը աշխարհի մէջ: Մեր սրտերը այդ նպատակի համար են բաբախում և ոչ թէ մի արիւնահեղ գաղափարի ձգտումից: Մենք կամենում ենք անմատչելի անել այն, ինչ որ մնացել է Ֆրանսիային: Մենք ցանկանում ենք յուսալ ապագայի վրա և սպասել, եթէ աշխարհի մէջ կայ արդարութիւն և նա երևում է նշանակված օրին և ժամին: Այսպիսով են ստացվում, պարոններ, պատմութեան իսկական դափնիները:

«Պատմութիւնը մարդկերանց և անցքերի վերջնական դատաւորն է: Մինչդեռ մենք ապրողներս արևի և շուքի մասի վրա միատեսակ իրաւունքներ ունենք, մնացածը ինքն իրան է գալիս: Շնորհակալ եմ, պարոններ, և խնդրում եմ յայտնել ձեր համաքաղաքացիներին, թէ մենք ինչ ոգով ենք միմեանց հանդիպում:»

Այս ոգևորված ճառը մեծ տպաւորութիւն գործեց ներկայ եղողների վրա: Գամբետտան կարողացաւ շարժել իր ունկնդիրների ամենազգայուն լարերը, ծափահարութիւններ ստանալ և չասել ոչ մի խօսք, որ կարողանար վիրաւորել Գերմանիային: Ամբողջ մամուլը այդ ճառին տուեց իր հաւանութիւնը:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ